

JAARBOEK VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

48

1961

KON. NED. GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE
AMSTERDAM

Commissie van Redactie: Dr. H. Enno van Gelder, Voorburg;
Dr. A. Gorter, Bilthoven; Drs. O. N. Keuzenkamp-Roovers, Groningen;
Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta, Amsterdam.

Alle correspondentie betreffende redactie en administratie te richten
aan het secretariaat: Zeestraat 71B, 's-Gravenhage.

KORTE BIJDRAGEN

Q. Valerius Asiaticus? — Te Vechten werd gevonden een as van Claudius, waar op de keerzijde (met de staande Minerva en s.c.) een vierkant contramerk voorkomt, bestaande uit de letters Q VA (VA in ligatuur) (Pl. X, 1). Dit contramerk komt zelden voor: in de verzameling van het Prov. Utrechts Genootschap zijn nog twee stuks uit Vechten; het Brits Museum heeft er een¹, en een is te Vindonissa gevonden². In het laatste geval las Grünwald Q.VAL. (de laatste drie letters in ligatuur). In alle gevallen (één geval onzeker) komt het contramerk op dezelfde as van Claudius voor, die in 41—45 na Chr. geslagen is.

Zoals bekend, kan men in het algemeen stellen, dat het merk een nieuwe autoriteit vertegenwoordigde, die gesteld werd in de plaats van de autoriteit die de munt had uitgegeven³, i.c. keizer Claudius. Wanneer in het contramerk een persoonsnaam voorkomt, dan kan men dus vermoeden, dat het slaan van zulk een merk een opstandige daad was⁴. Dit maakt ons nieuwsgierig naar den drager van de naam.

De lezing van de naam geeft geen moeilijkheden: Q. Valerius ligt voor de hand en is, indien Grünwald goed gelezen heeft, bijna de enig mogelijke⁵. Wanneer men vervolgens de talrijke personen nagaat die de naam Valerius droegen, blijken er slechts zeer enkelen bekend te zijn, die in deze tijd (Claudius of kort na hem) leefden.

Degeen die het meest in aanmerking schijnt te komen is de Valerius Asiaticus, die omtrent het begin onzer jaartelling te Vienna in Gallië werd geboren, tweemaal consul was, en in 46 gedwongen zelfmoord pleegde. Weynand⁶ meent, dat zijn praenomen, dat door geen enkele bron genoemd wordt, Decimus geweest kan zijn, indien althans M. Lollius D.f.D.n. Paullinus Valerius Asiaticus zijn kleinzoon was. Dit laatste is een bloot vermoeden. Dat er echter ook een Q. Valerius Asiaticus bestaan heeft, wordt bewezen door een inscriptie uit Govone bij Turijn, een wijding aan Diana, geplaatst door Amandus, slaaf van Q. Valerius Asiaticus⁷. Het praenomen Quintus kwam dus evenzeer bij de Valerii Asiatici voor. Het blijkt dus even aannemelijk, dat Asiaticus' praenomen Quintus luidde.

Deze voorname Galliër bracht het ver: hij werd bevriend met Caligula, die hem echter zwaar beledigde. Vandaar dat Asiaticus betrokken was bij de moord op den keizer. Vervolgens weer gunsteling van Claudius, werd

hij van onzedelijkheid en beraming van opstand beschuldigd en ter dood veroordeeld. Deze laatste beschuldiging is voor ons van belang. Asiaticus was een man die aan een hoge positie zeer grote rijkdom paarde. Hij had zich openlijk erop beroemd den vorigen keizer te hebben helpen vermoorden, en was deswege populair. Door zijn Gallische geboorte had hij veel invloed in het land van zijn herkomst en in Germanië⁸. Maar de aanklacht luidde ook, dat hij op het punt stond zich naar de Germaanse legers te begeven teneinde daar een opstand te ontketenen⁹. De keizer liet Asiaticus dan ook ogenblikkelijk, zonder verder onderzoek (tamquam opprimendo bello, zegt Tacitus), arresteren.

Men heeft blijkbaar aan deze motivering niet te veel geloof gehecht, en Asiaticus' arrestatie en veroordeling toegeschreven aan private vijandschap en naijver. Het voorkomen van het contramerk Q.VA(L) in Germanië, niet lang na het jaar 41, doet echter de vraag rijzen of de beschuldiging toch niet waarheid bevatte, en in Germanië en Gallië in 46 een opstandige beweging ontstaan was, die Asiaticus aan de macht wilde brengen. Claudius' prompte reactie zou dan helemaal niet zo overijld, doch inderdaad opprimendo bello zijn geweest.

J. H. JONGKEES

¹ BMC I, p. 397, no. 155 bis.

² M. Grünwald, *Die römischen Kupfer- und Bronzemünzen mit Schlagmarken im Legionslager Vindonissa*, Basel 1946, p. 134, no. 152, vgl. p. 119.

³ H. Mattingly, BMC I, p. XXVIII: „they extend its circulation in place or in time or continue its circulation under a new authority.”

⁴ Grünwald, o.c., p. 99 sq., heeft betoogd, dat het aanbrengen van een persoonsnaam bij de praemia militiae zou kunnen voorkomen; deze stelling heeft geen bijval gevonden, en ik zie ook geen enkel reëel argument waarop het gebaseerd zou kunnen worden.

⁵ Aan Valgius of Vallius zal men nauwelijks denken.

⁶ Pauly - Wissowa, *Real-Enzyklopädie der classischen Altertumswissenschaft* VIIA (1948), kol. 2341 sq., no. 106.

⁷ *Corpus Inscr. Lat.* V, 7592; *Real. Enz.* VII A, kol. 2346, no. 109.

⁸ Toen de Germaanse troepen na de vermoording van Caligula wraak wilden nemen op de daders, was het voor Valerius voldoende, dat hij openlijk de moord prees, om hen te bedwingen (Cass. Dio LIX, 30). Hij nam ook deel aan de veldtocht naar Britannië, waarin het leger van Germanië een rol speelde.

⁹ Tacitus, Ann. XI, 1: „praecipuum auctorem Asiaticum interficiendi C. Caesaris non extimuisse contione in populi Romani fateri gloriamque facinoris ultro petere; clarum ex eo in urbe, didita per provincias fama parare iter ad Germanicos exercitus, quando genitus Viennae multisque et validis propinquitatibus subnixus turbare gentiles nationes promptum haberet.”

Serrati in de Keizertijd. — Zoals bekend is, komen serrati in sommige groepen van antieke munten min of meer veelvuldig voor: bij de munten der Seleuciden, in Macedonië, in Karthago, en in de Romeinse Republiek; de karteling is echter niet steeds van dezelfde aard¹. Wat de Romeinse Keizertijd betreft zijn serrati zo weinig bekend, dat het handboek van

Bernhart er geen melding van maakt, en ook de aan de serrati gewijde studies erover zwijgen. Daarom is het goed erop te wijzen, dat zij toch, hoewel uiterst zelden, voorkomen.

Enkele jaren geleden werd bij de boerderij Looyendaal in de gemeente Houten een sestertius van Domitianus gevonden, waarop alleen het portret te herkennen is en waarschijnlijk het cijfer XVI. Dit zal cos XVI of XVII betekenen, hetgeen de munt in de jaren 92—96 na Chr. brengt. De munt is gesleten en vrij sterk door oxydatie ingevreten; de keerzijde schijnt echter voordien reeds glad gemaakt te zijn. Het opmerkelijke is, dat de gehele rand gekarteld is met een klein rond vijltje. Op een plaats is wellicht met dit vijltje een diepere insnijding gemaakt, of, wat waarschijnlijker is, een geboord gaatje uitgebroken. Dus een serratus.

Een dergelijke munt komt voor in het Brits Museum: een as met muntmeestersnamen van Augustus, ook deze achteraf bewerkt en getand².

Het is duidelijk, dat hier inderdaad deze paar uitzonderingen de regel bevestigen. Bij de as van Augustus (uit 22 v. Chr.) zou men nog kunnen denken aan een late uitloper van de Republikeinse praktijk, die overigens het midden van de eerste eeuw v. Chr. niet overschrijdt; bij de sestertius van Domitianus kan dit niet meer.

Een opvallend verschil tussen de vele Republikeinse serrati en de enkele voorbeelden uit de Keizertijd is, dat de eersten alle van zilver, de beide laatsten van brons zijn. Heeft men bij de denariën nog wel gedacht aan de mogelijkheid, dat de insnijdingen moesten tonen, dat de munten niet gevoerd waren, bij de bronzen is zulks niet mogelijk. De karteling is dus om een reden aangebracht, die met het gebruik van de munt als ruilmiddel niet meer te maken heeft.

Een suggestie van Déchelette³ volgend heeft Sydenham betoogd, dat het kartelen van de randen bij de Republikeinse denariën in Gallië en Germanië plaats vond naar analogie van de amuletten in wielvorm, die soms ook een gekartelde rand vertonen en die tevens als ruilmiddel dienden⁴. Hieraan kan thans worden toegevoegd, dat er een grote groep van amuletten bestaat die schijfvormig zijn en een gekartelde rand hebben, nl. die welke uit een schijf van een hertegewei zijn gemaakt. Zij komen veelvuldig voor in een groot deel van Gallië en Germanië en dateren in elk geval uit Romeinse tijd en later, tot in Merovingische tijd toe⁵. In ons land zijn er gevonden te Maastricht, Nijmegen, Dorestad, Vechten, Naaldwijk en in Friesland⁶. Soms (vooral bij de latere exemplaren) zijn de uitsteeksels verwijderd en de randen glad gemaakt, maar in het bijzonder in Gallië werden de gekartelde randen bewaard⁷. Deze hadden dus iets te betekenen.

Het ziet ernaar uit, dat onze serrati uit de Keizertijd in ander materiaal de gekartelde amuletten van hertshoorn navolgen, zoals volgens Sydenhams hypothese de vele Republikeinse serrati aan het gekartelde wielgeld der Galliërs zou zijn aangepast.

J. H. JONGKEES

¹ H. Mattingly, *NC* 1924, p. 31 sq.

² *BMC* I, p. 34, 169: „very worn and tooled: serrated edge.”

³ J. Déchelette, *Manuel d'archéologie préhistorique, celtique et galloromaine* IV, p. 804.

⁴ E. A. Sydenham, *NC* 1935, p. 209 sq.; *Coinage of the Roman Republic* (1952), p. XL sq.

⁵ Veel materiaal verzameld door: J. J. Hatt, P. Lebel, R. Joffroy en A. Roes in *Revue Arch. de l'Est* 6 (1955), p. 55 sq., 249 sq.; door A. Roes, G. Faider-Feytmans en P. Lebel, *ibid.* 7 (1956), p. 57 sq., 138 sq.; door H. Vertet en A. Roes, *ibid.* 9 (1958), p. 241 sq., 323 sq.; door Delarbre en A. Thevenin, *ibid.* 10 (1959), p. 42 sq., 210 sq.; verder bestudeerd door W. Deonna, *Ogam* 8, (1956), p. 3 sq.

⁶ A. Roes, *Revue Arch. de l'Est* 6 (1955), p. 249 sq.

⁷ P. Lebel, *Revue Arch. de l'Est* 7 (1956), p. 142/3.

Weerdse groten. — De munten van de bisschoppen van Utrecht dragen in de 14e eeuw gewoonlijk een aanduiding van de muntplaats. De meeste hiervan zijn zonder meer duidelijk: Utrecht, Amersfoort, Deventer, Kampen, Vollenhove en Harderwijk (dat van 1375 tot 1379 in Utrechts pandbezit was). Tot verschillende interpretaties heeft echter reeds lang aanleiding gegeven de aanduiding *MON-INS-VLE-TRA*, resp. *MONE-TAIN-SVLE-TRAI*, die voorkomt op groten en halve groten van Jan van Vernenburg (1364—1371) en Arnold van Hoorne (1371—1379)¹. Van Mieris scheidde de woorden *MONeta* *INSVLE* *TRAI*ectensis en vertaalde „Munt van 't Hof van Utrecht”, zonder verder stil te staan bij de nauwelijks verantwoorde vertaling van *insula* door hof en zonder nadere verklaring van dit woord². Van der Chijs wees dit categorisch af³ en deelde in *MONeta* *IN* *SVLE* *TRAI*ectensis, wat hij vertaalde als „Utrechtse munt geslagen te Zwolle”. Voor de vorm *Sule* voor Zwolle verwees hij naar een sterling met een soortgelijk omschrift⁴; dit laatste bewijs kan echter niet aanvaard worden: zowel lezing hiervan als toeschrijving aan Zwolle zijn onzeker en in ieder geval is het stuk één à twee eeuwen ouder. Van Kerkwijk heeft niet als de meeste andere auteurs Van der Chijs' verklaring geaccepteerd; op de kartons in het Kon. Penningkabinet handhaafde hij wel diens woordindeling, maar vertaalde *Sule* met *Zuilen* bij Utrecht, taalkundig zeer veel aanvaardbaarder.

Geografisch gezien was hij hiermee dicht bij de waarheid. De werkelijke verklaring blijkt uit enkele posten in de Rekening van de rentmeester aan deze zijde van de IJssel (het Nedersticht dus) over 1378/9⁵. Daar

wordt gesproken van Weerdsche of Wardsche groten als een op dat ogenblik bestaande munt. Wanneer we bedenken, dat zowel insula als waard (weerd) eiland betekenen, kan er wel geen twijfel aan bestaan, dat hier de groten met *INSVLA TRAI* bedoeld worden, die dan geslagen moeten zijn in „De Weerd” bij uitstek⁶, de voorstad van Utrecht aan de Noordzijde, die later ommuurd werd en thans bekend is als de stadswijk Bemuurde Weerd.

Deze verklaring, waardoor de groten met *Insula* in het Nedersticht en niet in het Oversticht geplaatst worden, past bijzonder goed in de ontwikkeling van de Utrechtse muntgeschiedenis. Zowel onder bisschop Jan van Vernenburg als onder zijn opvolger Arnold zijn twee reeksen van geheel verschillend type geslagen. In verschillende steden van het Oversticht werden plakken van Vlaams type en groten met onderdelen met het aanzienende borstbeeld van de kerkvorst tijdens beide regeringen geslagen⁷; eveneens onder beide bisschoppen werden groten met onderdelen met een gehelmd schild vervaardigd, waarop als muntplaatsen *Insula* = De Weerd en Amersfoort⁸ voorkomen. Deze laatste blijken nu alle in het Nedersticht geslagen te zijn, waardoor we twee gescheiden groepen voor de beide landsdelen krijgen. Dit geeft wel de eenvoudigste verklaring voor het bestaan van twee parallelle muntreeksen onder de beide vrij kort regerende bisschoppen. Kennelijk bleef ginds de plak met de daarbij behorende lichte groten met bisschopskop de heersende munt, terwijl in het meer op Holland georiënteerde Nedersticht een zwaardere groot werd ingevoerd. Uit diezelfde rekening blijkt, dat 14 plakken (oorspronkelijk dubbele groten) in 1378/9 gelijk gesteld werden met 16 Weerdse groten.

Deze gewijzigde verklaring van *Insula* heeft bovendien een consequentie voor de uitleg van het op enkele munten van Jan van Vernenburg voorkomende *MONETA DE ZALANDIA*⁹. Deze ongewone uitdrukking werd ongetwijfeld bij de invoering van de plakken gekozen om de gelijkenis met het *MONETA DE FLANDRIA* van het Vlaamse voorbeeld zo groot mogelijk te maken¹⁰. Van der Chijs heeft aangenomen, dat deze munten eveneens te Zwolle als hoofdstad van Salland geslagen moeten zijn¹¹. Dit argument is echter zeker anachronistisch: in de 14e eeuw was Zwolle niet de voornaamste stad van Salland: Deventer en Kampen komen minstens evenzeer in aanmerking. Daar nu de andere Zwolse reeks is uitgevallen, is er weinig reden een munthuis in die stad te postuleren. De keus moet gemaakt worden tussen Deventer, waar onder Jan van Arkel de Overstichtse munt was gevestigd, en Kampen waar onder Arnold van Hoorne werd gemunt. Daar te Kampen dezelfde typen

werden geslagen, die onder Arnolds voorganger de aanduiding „Sallandse munt" dragen, lijkt voor de keuze van Kampen het meeste te zeggen, al is hier natuurlijk geen sprake van een overtuigend bewijs.

H. E. V. G.

¹ Jan van Vernenburg: Van der Chijs 11, 8-9 en 11,10; Arnold van Hoorne: Van der Chijs 12,3, de bij deze laatste groot horende halve groot in het Kon. Penningkabinet.

² F. van Mieris, *Beschrijving der bisschopyke munten en zegelen van Utrecht*, Leiden 1726, p. 56.

³ Van der Chijs, *Utrecht*, p. 125.

⁴ Van der Chijs, *Overijssel*, pl. 17,1. Hij ontleende zijn afbeelding aan de publikatie door C. J. Thomsen van enkele stukken uit de vondst Haagendrup in Dene-marken in *NC* 13 (1851), p. 68, no. 7b (vgl. ook *ZfN* 15 (1887), p. 316).

⁵ K. Heeringa, *Rekeningen van het Bisdom Utrecht 1387—1573 I* (WHG 3e S., no. 50), Utrecht 1926, p. 224; zie ook: N.B. Tenhaeff, *Bronnen tot de bouwgeschiedenis van den Dom te Utrecht* (RGP 88), 's-Gravenhage 1946, p. lxi.

⁶ Ik wees reeds op deze mogelijkheid *JMP* 46 (1959), p. 14.

⁷ Jan van Vernenburg: plak Salland Van der Chijs 11,1: $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ en $\frac{1}{8}$ groot Vol-lenhove Van der Chijs 11,12-11,14 en 28, 2-3; $\frac{1}{2}$ groot Salland *JMP* 1959, p. 13, no. 21 Arnold van Hoorne: plak Kampen Van der Chijs 12,12: 1, $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{4}$ groot Harderwijk Van der Chijs 12,4-7; $\frac{1}{2}$ groot Kampen *JMP* 1959, p. 14, no. 27 en $\frac{1}{4}$ groot Kampen *Cat. Centraal Museum Utrecht*, no. 2023.

⁸ De groot van Amersfoort *JMP* 1959, p. 14, no. 24; de kwart groot Van der Chijs, 11,11.

⁹ Zie noot 8.

¹⁰ Vgl. de merkwaardige afkorting MONETA DE H'LANDIA op de Hollandse plakken.

¹¹ Van der Chijs, *Utrecht*, p. 123.

Stads-slaper van Batavia, 1705. — Vorig jaar is het Utrechts Univer-siteits Museum in het bezit gekomen van een interessant sluitgewicht, nl. de stads-slaper van 128 Realen van Batavia uit 1705 (Pl. X, 5).

Dit sluitgewicht, ongetwijfeld Neurenbergs¹, is op de zijkanten fraai versierd met diverse randen, o.a. een jachttafereel.

Op de deksel staat, om het scharnier heen, ingeslagen BATA VIA. Deze deksel draagt ook twee zilveren platen, elk in de vorm van een kwart cirkel. Op de platen staat gegraveerd:

Stats Slaper van 128
Realⁿ ter Ordre van den
Ed^l H^r President *Christoffel*
van Swoll en verdre Eerw. Hⁿ.
Schepenen geconfronteert door
de H^r *Dirck Denijs van der*
Hoff, vice President
en *Philip Gijger*,
Schepenen in 't
Zelve Eerw.
Collegie.

In Alle Zijne
Gedeeltⁿ. Correkt gemaakt
door den Stads Ijk Meester
Abraham Crena.
Anno 1705

jaarletter: K 4, merk: wapen Batavia, merk: rozet.

In de bodems van alle delen zijn verschillende letters en tekens ingeslagen. Deze zijn:

1. de gewichten van de 9 delen (het laatste gewicht van $\frac{1}{4}$ reaal ontbreekt): 64R, 32R, 16R, 8R, 4R, 2R, 1R, $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{4}$ (dus 64 realen enz.)
 2. het gestyleerde stadswapen van Batavia
 3. een gekroond Amsterdams wapen met aan weerszijden de letters I.L. d.i. het merk van Jan Lemmerman, iiker van het Amsterdams kopergewicht (1697—1718) ²
 4. de jaarletter E van het Amsterdams kopergewicht ³
 5. diverse Bataviase herijkmerken: Q5, Q7, R6, R7, R9, S4 en enkele onleesbare
- 4
6. In de bodem van het buitenste deel de gewichtsaanduiding $\frac{4}{1701}$.

Deze laatste aanduiding wijst erop, dat het sluitgewicht oorspronkelijk, waarschijnlijk in 1701, werd vervaardigd als gewicht van 8 Amsterdams pond (3937 g) en vervolgens door Crena in 1705 werd „verbouwd” tot een gewicht van 128 Bataviase realen (3548 g) door van ieder der onderdelen ca. 10 % af te vijlen. Verschillende andere voorbeelden van aldus van Nederlandse in realen-gewichten gewijzigde stukken zijn bekend ⁴.

De jaarletter E is zeer waarschijnlijk een ijkmerk van het Amsterdams kopergewicht. Het jaar waarin deze werd gebruikt is echter niet met zekerheid uit te maken, daar de in de ambtsperiode van Jan Lemmerman gebruikte letterreeks niet vaststaat ⁵.

Moelijkheden geven ook de Bataviase, na de justering in 1705 aangebrachte herijkmerken. G. A. van Borssum Buisman ⁶ heeft aannemelijk gemaakt, dat het in het begin van de 18e eeuw halfjaarletters waren en dat de toegevoegde cijfers dienden om de elkaar opvolgende alfabetten te onderscheiden. Bekend is, dat R4 in 1709 werd gebruikt: terugtellend moet R4 dan overeenkomen met het 1e halfjaar van 1706 of het 2e halfjaar van 1705: de datering van dit stuk toont, dat het laatste alternatief juist is. Op dezelfde wijze kan berekend worden, dat S4 in 1709 gebruikt moet zijn en Q5 — als het alfabet uit 24 letters bestond — in 1708 + 12 = 1720. De opeenvolgende reeks R6, R7 enz. wijst er echter op, dat het systeem waarschijnlijk naderhand is veranderd en men overgegaan is tot een aanduiding van de jaren met cijfers. Hierdoor is het onmogelijk de overige merken te dateren.

Uit de Index op Personen voorkomend in de Resoluties van Gouv.-Gen. en Raden te Batavia⁷ blijkt over de op de zilveren plaat genoemde personen het volgende: Christoffel van Swoll — in dienst gekomen als eerste klerk ter generale secretarie in 1690 en tenslotte opgeklommen tot provisioneel gouverneur-generaal in 1713 — werd President van Schepenen van Batavia 29 mei 1703 en verkreeg als zodanig ontslag 29 mei 1705⁸. Dirck Denijs van der Hoff werd vice-president 26 mei 1703 en Philip Gijger werd schepen 27 mei 1707, maar uit de plaat blijkt, dat hij deze functie reeds eerder bekleedde. Tenslotte is bekend dat Abraham Crena 27 mei 1704 tot ijkmeester van Batavia werd benoemd¹⁰.

J. G. VAN CITTERT-EYMERS

¹ Het makersmerk bevindt zich zeer waarschijnlijk onder de zilveren plaat, die moeilijk verwijderd kan worden.

² K. M. C. Zevenboom en D. A. Wittop Koning, *Nederlandse gewichten*, Leiden 1953, plaat A4.

³ Als boven, p. 101

⁴ G. A. van Borssum Buisman, in *JMP* 39 (1952), p. 69.

⁵ Zevenboom-Wittop Koning, p. 103.

⁶ Van Borssum Buisman, p. 70.

⁷ Algemeen Rijksarchief, V.O.C.-archief, Inv. 995A en B.

⁸ Blijkbaar werd de opdracht tot het iken nog door Van Swoll gegeven, maar voerde Crena deze pas in het 2e halfjaar uit blijkens het merk K4.

⁹ Van Borssum Buisman, p. 70.

¹⁰ Gaarne betuig ik mijn dank aan de heren Dr. H. Enno van Gelder en G. A. van Borssum Buisman voor hun zeer waardevolle opmerkingen bij de beschrijving van dit gewicht.

SUMMARIES OF SHORT NOTES

Q. Valerius Asiaticus? The countermark QVA which occurs on a few copper coins found at Vechten (Pl. X, 1) is attributed to (Q) Valerius Asiaticus who was forced to commit suicide in 46 A.D. It is concluded from the fact that he put his initials on coins that he aspired to the purple.

Serrati from the imperial period. In connection with a find at Houten of a sestertius of Domitian with an artificially serrated edge it is suggested that these bronze serrati were not saw-edged for monetary reasons, but on the analogy of amulets made from a slice of stag-horn which are of frequent occurrence.

„Weerdse” groats. In contrast to earlier theories the legend MONETAINSULETRAI, which occurs on coins struck c. 1375 by the bishop of Utrecht, is now explained as „coin struck in De Weerd”. In the Middle Ages De Weerd was the name of an outlying district of the town of Utrecht.

Standard-weight of the town of Batavia. Some time ago the University Museum at Utrecht acquired a set of nested weights which was stamped and verified at Batavia (Djakarta) in 1705 as standard weight of 256 reals (Pl. X, 5).

1 Q.Valerius Asiaticus 2—4 Vondsten Arnhem, Stedum, Boksum
5 Stadsslaper van Batavia